

LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN

Utvärdering av effekter i kalkade målvattendrag i Örebro län

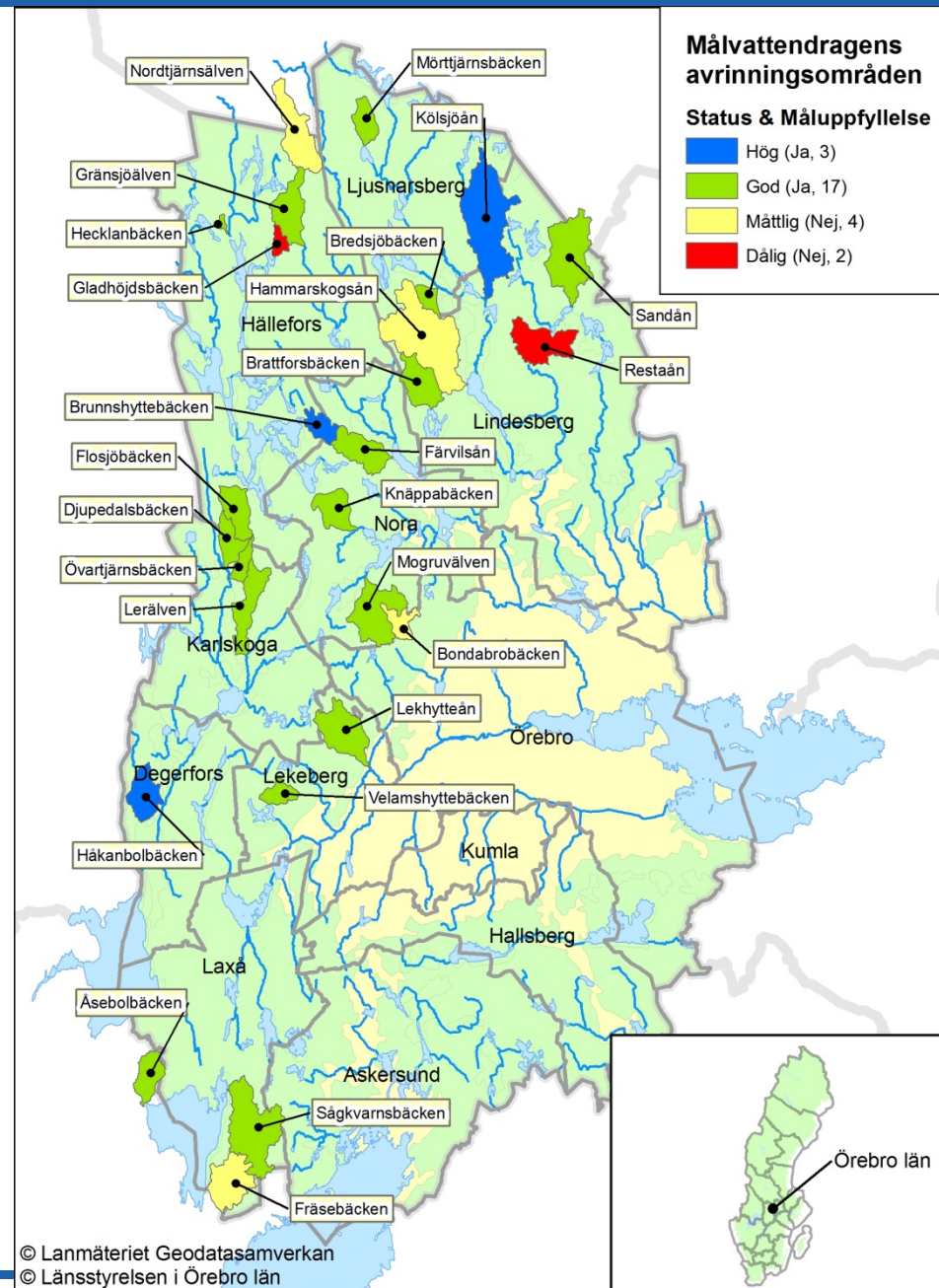
2016-03-16, Pelle Grahm

Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!

Resultat

2016-03-16, Pelle Grahn

Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!

Mål & påverkansfaktorer

- ◆ Det vattenkemiska målet med kalkningen är att vattnets pH-värde inte ska understiga ett visst värde i målvattendraget för den art eller de arter som är motivet att bevara och att reproduktionen inte störs.
- ◆ Vattnets pH-värde är dock inte den enda faktor som kan påverka faunan, utan andra faktorer är t.ex.:
- ◆ Biotop
- ◆ Vattenföring
- ◆ Vandringshinder
- ◆ Skogsavverkning
- ◆ Vattenkemi (t.ex. grumling, miljögifter, oorganisk aluminium)
- ◆ Biologi (t.ex. utplantering, främmade arter, predatorer)

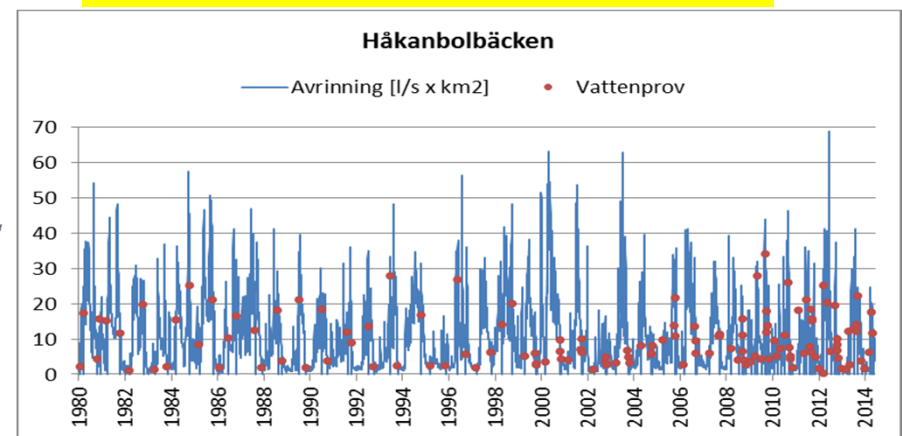
Underlag för att bedöma måluppfyllelse

- ◆ Bedömningsgrunder för sjöar och vattendrag, Bilaga A till Handbok 2007:4, Naturvårdsverket & Havs- och vattenmyndigheten.

Data som använts är främst från:

- ◆ Nationella kalkdatabasen
- ◆ Elfiskeregistret – SERS
- ◆ Musselportalen
- ◆ VISS
- ☐ SMHI:s vattenwebb
- ☐ Vattenkemi som levererats till SLU och från Länsstyrelsens eget arkiv
- ☐ Bottenfauna- och kiselalgalanalyser som levererats till SLU och från Länsstyrelsens egna publikationer
- ☐ Nationell databas för åtgärder i vatten

Provtagningsmål=Högflöden

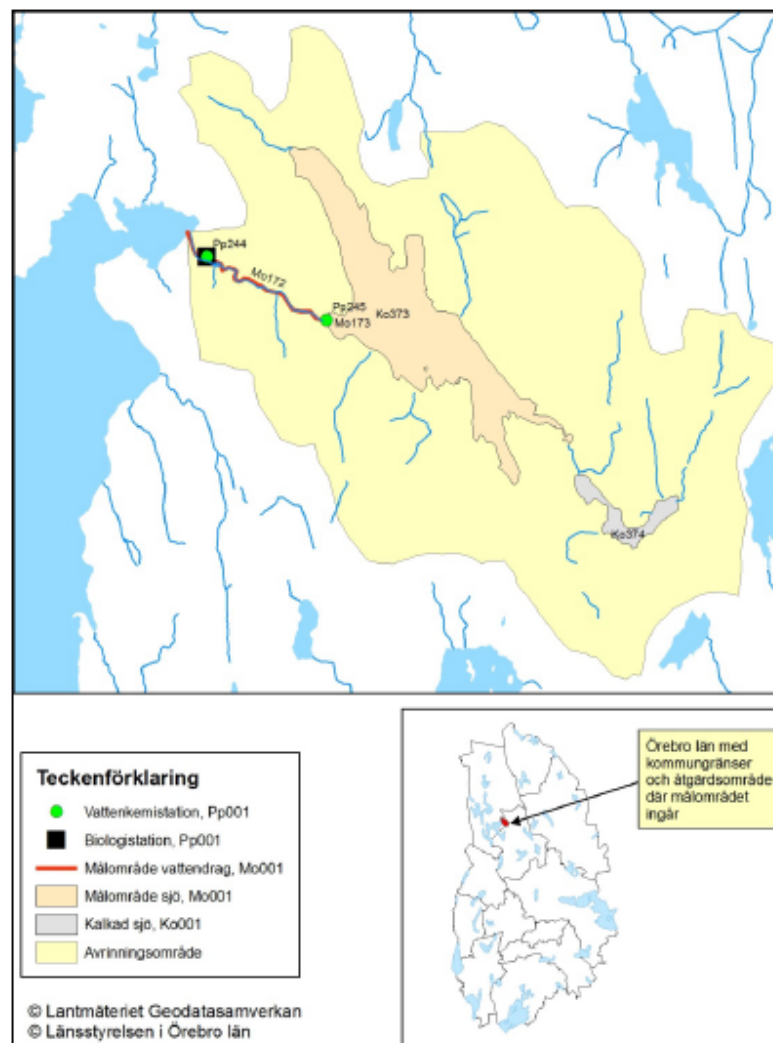
Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!

Rapportens disposition per målvattendrag

Brunnshyttebäcken

Beskrivning

Brunnshyttebäckens avrinningsområde är 11,6 km² och ingår i åtgärdsområde Malen. Den 1,5 km långa Brunnshyttebäckens vatten kommer huvudsakligen från

Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!

Mål och målområden

Mål_ID	Namn	Sjö/Vdr	Areal (ha)/ Längd (km)	Motiv	pH- mål	Avr. omr. (ha)	Arealdos sjökalk
Mo172	Brunnshyttebäcken	Vdr	1,5	Öring Flodpärl- mussla	6,2	1308	20
Mo173	VASSELSJÖN	Sjö	126,3	Mört	6,0	1163	23

Brunnshyttebäckens vattenkemiska mål har ändrats efter 2008 från pH 6,0 till 6,2. Nytt motiv från och med 2009 är även flodpärlmussla i Brunnshyttebäcken.

Försurningsbedömning målområden

Mål_ID	Namn	pH_start	pH_okalk	Aloo	Δ pH
Mo172	Brunnshyttebäcken	5,8	6,5	15	0,22
Mo173	VASSELSJÖN	5,8	6,5	15	0,22

pH_{okalk} och Δ pH bedöms vara lägre respektive högre för både Brunnshyttebäcken och Vasselsjön. Vasselsjön är opåverkad av försurning enligt MAGIC. Aloo-värden har antagits från data i närliggande vatten där mätningar utförts.

Kalkning. Kalkstart: 1979

KalkID	Kalkningsobjekt	X_koord	Y_koord	Typ
Ko373	Vasselsjön	6614560	1439940	Sjö
Ko374	Kramptjämen	6613310	1441900	Sjö

Utförda kalkningar i kalkningsobjekten ovan redovisas i Bilaga 1. Volym dosen under senare år är ca 10 g/m³ gällande Brunnshyttebäcken.

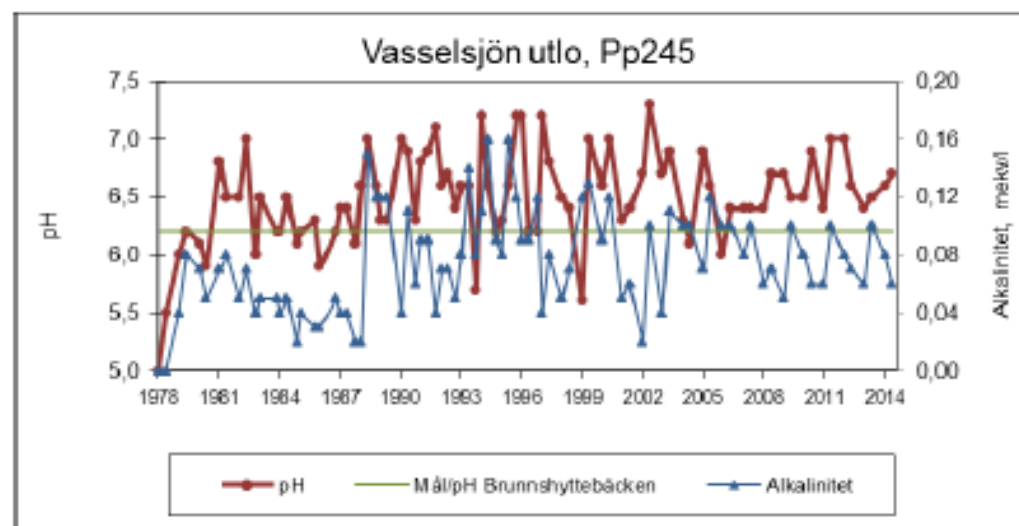

Effektuppföljning

PpID	Xkoord	Ykoord	Stationsnamn	Provtyp	Kemi-HQ	Kemi-LQ	Biologi
Pp244	6615070	1439000	Brunnshyttebäcken	FM-vdr EF-vdr BF-vdr VK-vdr	6	1/6	1/6
Pp245	6614560	1439940	Vasselsjön utlo	VK-sjö	2		

Ny provtyp sedan 2009 är flodpärlmussla i Brunnshyttebäcken. Vattenkemi 6 ggr/år påbörjade i Brunnshyttebäcken 2014.

Vattenkemiska resultat

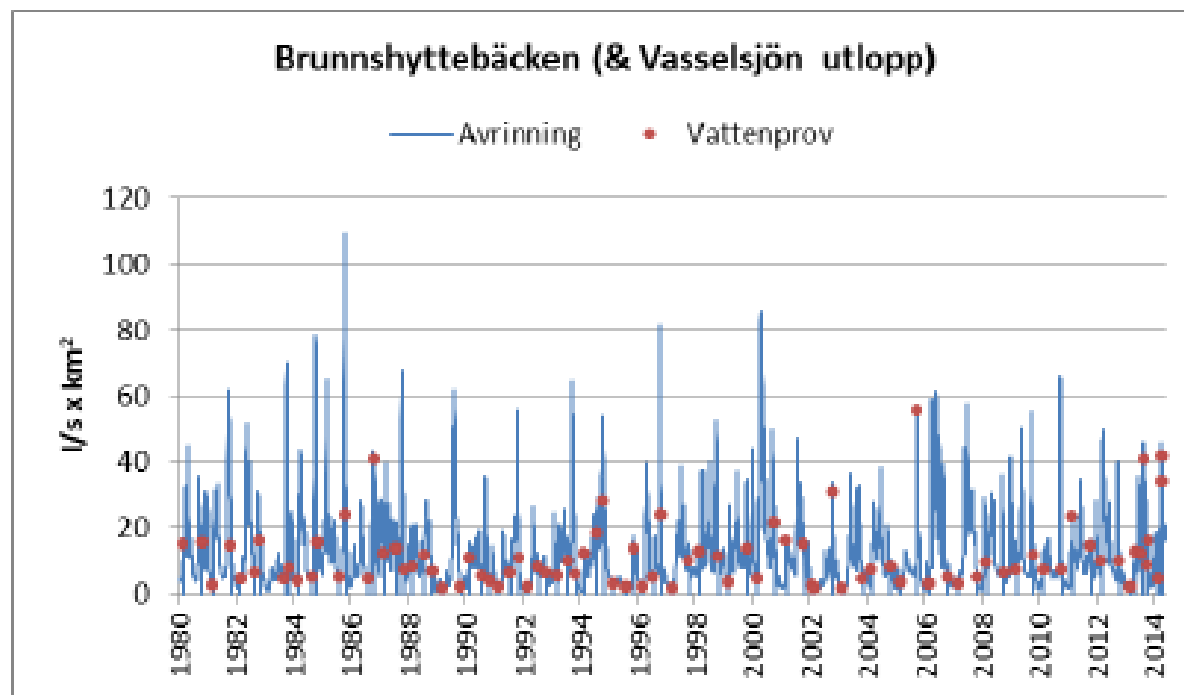
Vasselsjön, omsättningstid ca 2,5 år, är Brunnshyttebäckens största tillflöde. Det vattenkemiska målet för sjön är pH 6,0. När sjövattnet rinner vidare till bäcken ändras det vattenkemiska målet till pH 6,2. Observera att det vattenkemiska målet var pH 6,0 före 2009, då det inte var känt att det fanns flodpärlmussla i bäcken. Detta pH-mål har inteunnått vid ett fåtal tillfällen efter kalketart 1970 några

Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!

Flöden och vattenkemiska mätningar

De vattenkemiska mätningarna har generellt utförts under låga flöden fram till 2009, därefter finns ett flertal mättillfällen vid uppåtgående flöde.

Biologiska resultat

Sammanfattning

Den sammanvägda bedömningen från biologiska undersökningar är Hög status. Parametrarna Fisk och Flodpärlmussla, vilka är målet att bevara, har varit avgörande för statusbedömningen. Sammanställning av statusbedömning för de olika biologiska undersökningarna visas i tabell nedan.

Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!

Statusbedömning av biologiska undersökningar

Objektnamn	Fisk	Bottenfauna	Flodpärlmussla	Kiselalger	Sammanvägd bedömning	Uppnådd måluppfyllelse
Brunnshyttebäcken	Hög	God	Hög	-	Hög	Ja

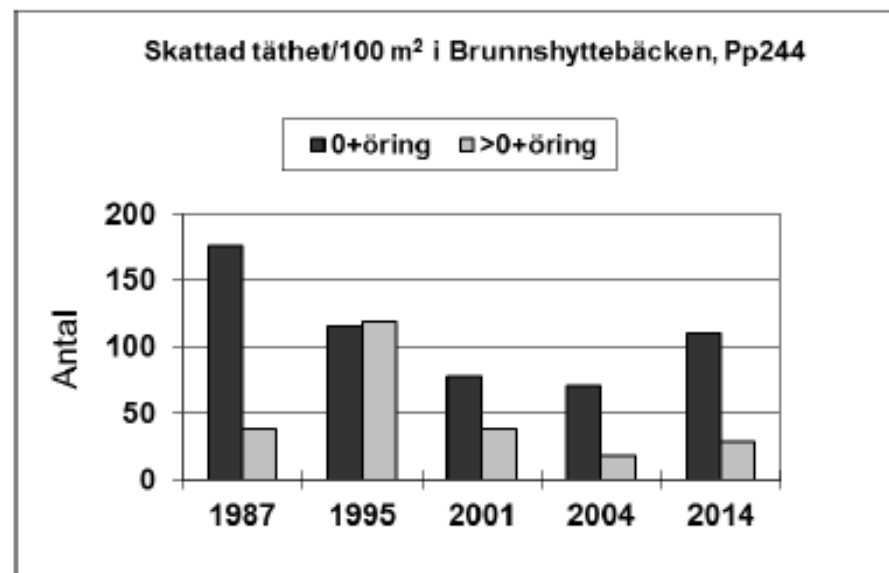
Biologiska undersökningar har i huvudsak genomförts i lokalen Pp244. Mer detaljerad information från undersökningarna framgår under respektive rubrik nedan.

Provfiske

Öring och fiskfaunans status bedöms som Hög. Bedömningen baseras på de tre senaste elfiskena 2001-2014. Fiskstatus har expertbedömts med avseende på fångsten årsungar av öring och överensstämmer med Bedömningsgrunderna.

Statusbedömning av elfiskeundersökningar

År	1987	1995	2001	2004	2014
Status	God	God	Hög	Hög	Hög

Sedan år 1975 har årligen kontroll utförts av uppvandrande leköring i Brunnshyttebäcken. Uppvandring av öring varierar under tidsperioden men en klar trend föreligger för beståndet. Vid kontrollfiske har för avslöjande mål som tagits av

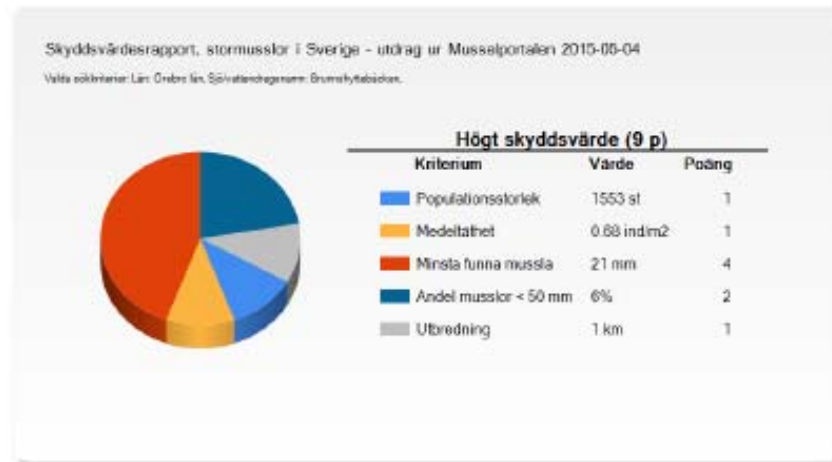

Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!

Flodpärlmussla

Flodpärlmussla har påträffats i Brunnshyttedäcken under senare år. Enligt Musselportalen.se har undersökningar utförts 2009 och 2014. Populationsstorleken i nedanstående diagram är bara en uppskattning. Statusen expertbedöms som Hög.

Bottenfauna

Bottenfaunaundersökning har utförts 1987⁵, 1995⁶, 2001⁷ och 2004⁸ i Brunnshyttedäcken. Vid 2004 år undersökning noterades artrik fauna. Fem BpHI 8 arter, samt hög individtäthet av dessa, tyder på att årslästa pH bör ligga väl över 5,5. Bottenfaunaindikatorerna *Baetis rhodani*, och *Nigrobaetis* påträffades 1987, 1995, 2001 och 2004. Dessutom har *Procladius* påträffats 1995. Antalsmässig dominans av känsliga arter, förekomst av mycket känslig art, samt högt sammanfattande index tyder på att bäcken ej är påverkad av näringsämnen/organisk förorening. Bottenfaunan expertbedöms som God.

Biologiska restaureringsåtgärder m.m.

Trumman vid vägpassage över Brunnshyttedäcken nedre lopp var tidigare i dåligt skick. 2008 genomfördes utbyte av vägtrumma till valvbåge.

Eventuellt kan bottenvårdande åtgärder bli aktuella i Brunnshyttedäcken då bäcken

Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!

Vattenförekomster

Brunnshyttebäcken mellan Vasselsjön och Lunds fjärden: SE661483-143936

<http://www.viss.lst.se/Waters.aspx?waterEUID=SE661483-143936>

Vasselsjön: SE661456-143994

<http://www.viss.lst.se/Waters.aspx?waterEUID=SE661456-143994>

Diskussion och slutsatser

Den biologiska måluppfyllelsen har uppnåtts och vattendraget bedöms ha hög ekologisk status gällande öring och flodpärlmussla. Underlag för bedömning är resultat från de senaste provfiske-, och flodpärlmusselundersökningarna. Att resultatet är positivt är troligen en kombination av kalkningsåtgärder och att faunan, speciellt öringen med dess egenskaper att den har liten vandrings Tendens har hög tolerans

Referenser

- ¹ Inventering av fiskevatten. – Lantbruksnämnden i Örebro län, 1973.
- ² Länsstyrelsen i Örebro län, Kurt Dahlquist, 1998-06-11.
- ³ Skötselplan för naturesservatet Brunnshyttebäcken. – Skogsvårdsstyrelsen i Örebro län, 1975.
- ⁴ Elfiskeregistret. – SLU, 2015.
- ⁵ Biologisk bedömning av försurningssituationen i tolv vattendrag i Örebro län 1987. Publikation 1988:6.
- ⁶ Biologisk undersökning av 8 vattendrag inom Örebro län 1995. Publikation 1996:12. -Länsstyrelsen i Örebro län, 1996.
- ⁷ Biologisk undersökning av en sjö samt elva vattendrag i Örebro län 2001. Publikation 2002:15. -Länsstyrelsen i Örebro län, 2002.
- ⁸ Biologisk undersökning av 13 sjöar och 18 vattendrag i Örebro län 2004. Publikation 2005:23. -Länsstyrelsen i Örebro län, 2005.
- ⁹ Länsstyrelsens fiskundersökningar i 18 vattendrag och tre sjöar 2014. - Statusbedömning av miljötillståndet och sammanfattning av alla 84 elfisken i Örebro län 2014. Publikation 2015:11. -Länsstyrelsen i Örebro län, 2015.
- ¹⁰ Plan för restaurering av värdefulla sjöar och vattendrag i Örebro län 2006-2010. Publikation 2007:6. -Länsstyrelsen i Örebro län, 2007.

Sammanvägd bedömning av måluppfyllelse

Det är den "målart" som visar
sämst måluppfyllelse som är
utslagsgivande för den
sammanvägda bedömningen.

Objektnamn	Fisk	Bottenfauna	Flodpärl- mussla	Kiselalger	Sam- vägda	Sam- vägda
Bondabäcken	God	Hög	Måttlig	-	Måttlig	Nej
	God	God	-	Måttlig	God	Ja
	God	God	-	-	God	Ja
ken	Hög	God	Hög	-	Hög	Ja
en	God	God	-	-	God	Ja
	God	God	God	Måttlig	God	Ja
Färsbäcken	Måttlig	-	-	-	Måttlig	Nej
Färvilsån	God	God	-	-	God	Ja
Gladhöjdsbäcken	Dålig	-	-	Dålig	Dålig	Nej
Gränsjöälven	God	Hög	-	-	God	Ja
Hammarskogsån	Måttlig	Hög	Måttlig	-	Måttlig	Nej
Hecklanbäcken	God	-	-	-	God	Ja
Håkanbolbäcken	Hög	God	-	Måttlig	Hög	Ja
Knäppabäcken	God	Måttlig	-	-	God	Ja
Kölsjöån	Hög	God	-	-	God	Ja
Lekhytteån	God	Hög	God	-	God	Ja
Lerälven	God	Hög	God	-	God	Ja
Mogruvälven	God	God	-	-	God	Ja
Mörtjärnsbäcken	God	-	-	Dålig	God	Ja
Nordtjärnsälven	Måttlig	Otillfredsställande	-	-	Måttlig	Nej
Restaån	Dålig	-	-	-	Dålig	Nej
Sandån	God	Måttlig	-	-	God	Ja
Sågkvämsbäcken	God	Hög	-	-	God	Ja
Velamshyttebäcken	God	God	-	-	God	Ja
Åsebolbäcken	God	-	-	-	God	Ja
Övartjärnsbäcken	God	Otillfredsställande	-	-	God	Ja

Bottenfauna och/eller kiselalger betraktas de i
denna utvärdering som stödparametrar, d.v.s.
de är inte avgörande för den sammanvägda
bedömningen av måluppfyllelse..

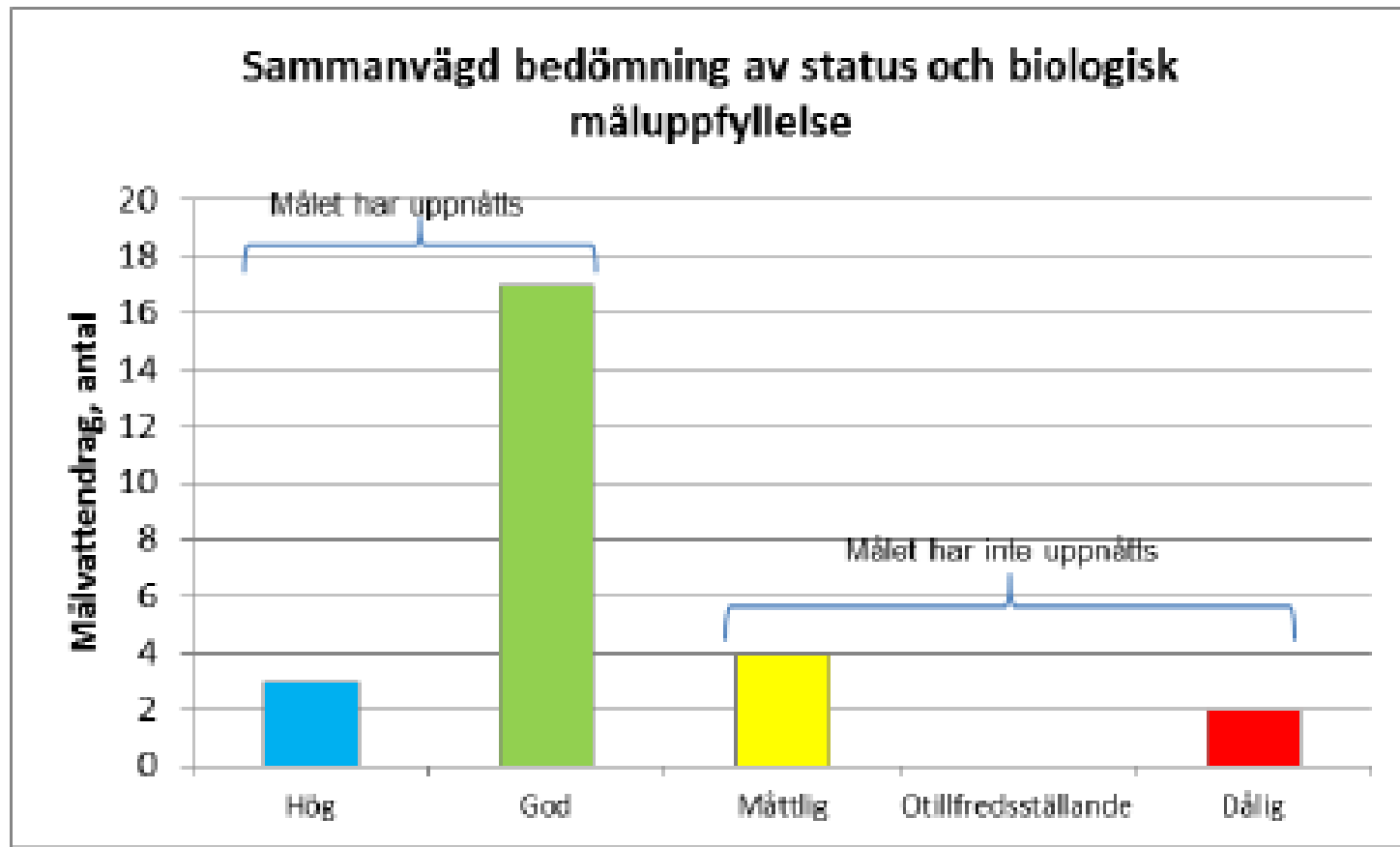

Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!

Resultat

Figur 2. De 26 målvattendragens sammanvägda bedömning av biologisk måluppfyllelse.

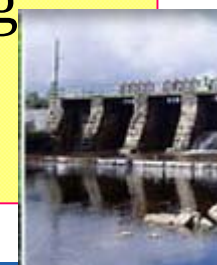
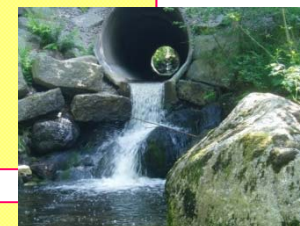
Varför lyckades inte måluppfyllelsen i 6 vattendrag?

Gladhöjdsbäcken: pH ca 5,6 och endast fiskundersökt före 1:a kalkning 2013. Inga fiskar fångades.

Restaån: pH > 6 i 25 år, men målarten flodkräfta finns ej längre p.g.a. att **signalkräfta** nu finns i ån.

Fräsebäcken: pH > 6 i 25 år, men inga öringårsungar vid 4 fisken 2007-2014. Flera vandringshinder!
(Hinder bort 2014, **20 årsungar/100 m² 2015!**)

Hammarskogsån: pH > 6,2 i 10 år. Dåligt med rekrytering av öring & flodpärlmussla. 10 Vandringshinder!
(Restaurering har påbörjats)

En samlande kraft!

Varför lyckades inte måluppfyllelsen i 6 vattendrag?

Bondabrobäcken: pH < 6,2 vid många tillfällen i 30 år. 10 Vandringshinder! Öringårsungar finns. Ca 20 000 flodpärlmusslor, men dåligt med rekrytering. Åtgärder som behövs: Ökad kalkdos, ev våtmarkskalkning påbörjas + restaurering.

Nordtjärnsälven: pH 5,6-6,6 i 30 år. Stora pH-variationer (stressfaktor?) Dåligt med öring + rekrytering av öring. Rikligt med stensimpa + elritsa (konkurrens?). Åtgärder som behövs: ev våtmarkskalkning påbörjas, biotopkartering + förstärkning av lekbottnar.

2 av 6 vattendrag med dålig måluppfyllelse kan bero på brist i kalkningseffekt + andra faktorer.

Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!

Några reflektioner:

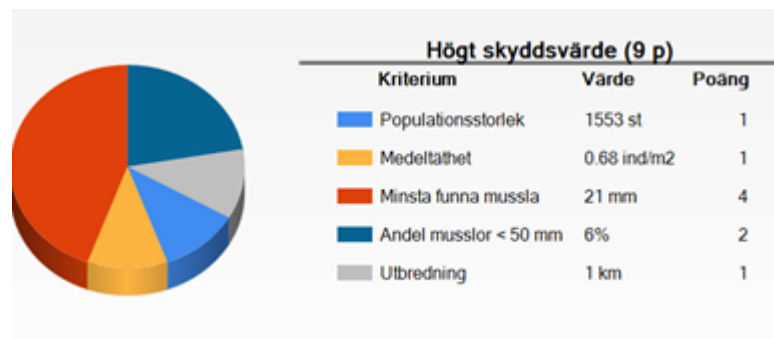
- Inget som tyder på att oorg-Al är ett problem i våra målvattendrag.
- 8 vattendrag som uppfyllt biologiskt mål HAR vandringshinder!
- 4 vattendrag som uppfyllt biologiskt mål har INTE uppfyllt vattenkemiskt mål!

Extra positiva resultat? Flodpärlmusslans återkomst!

Flodpärlmussla 1977-2004 Brunnshyttebäcken 2009, 2014

n = 0

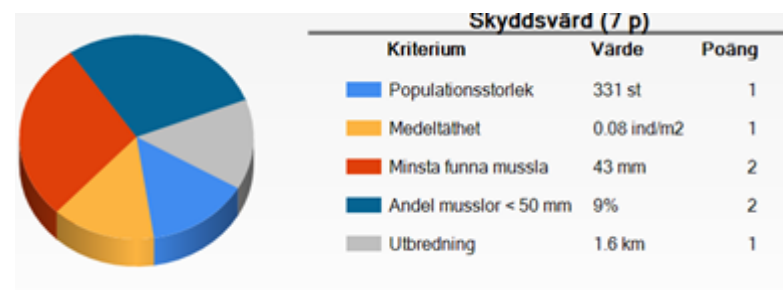

Flodpärlmussla 1986-2005 (musselskal)

2013

Flosjöbäcken

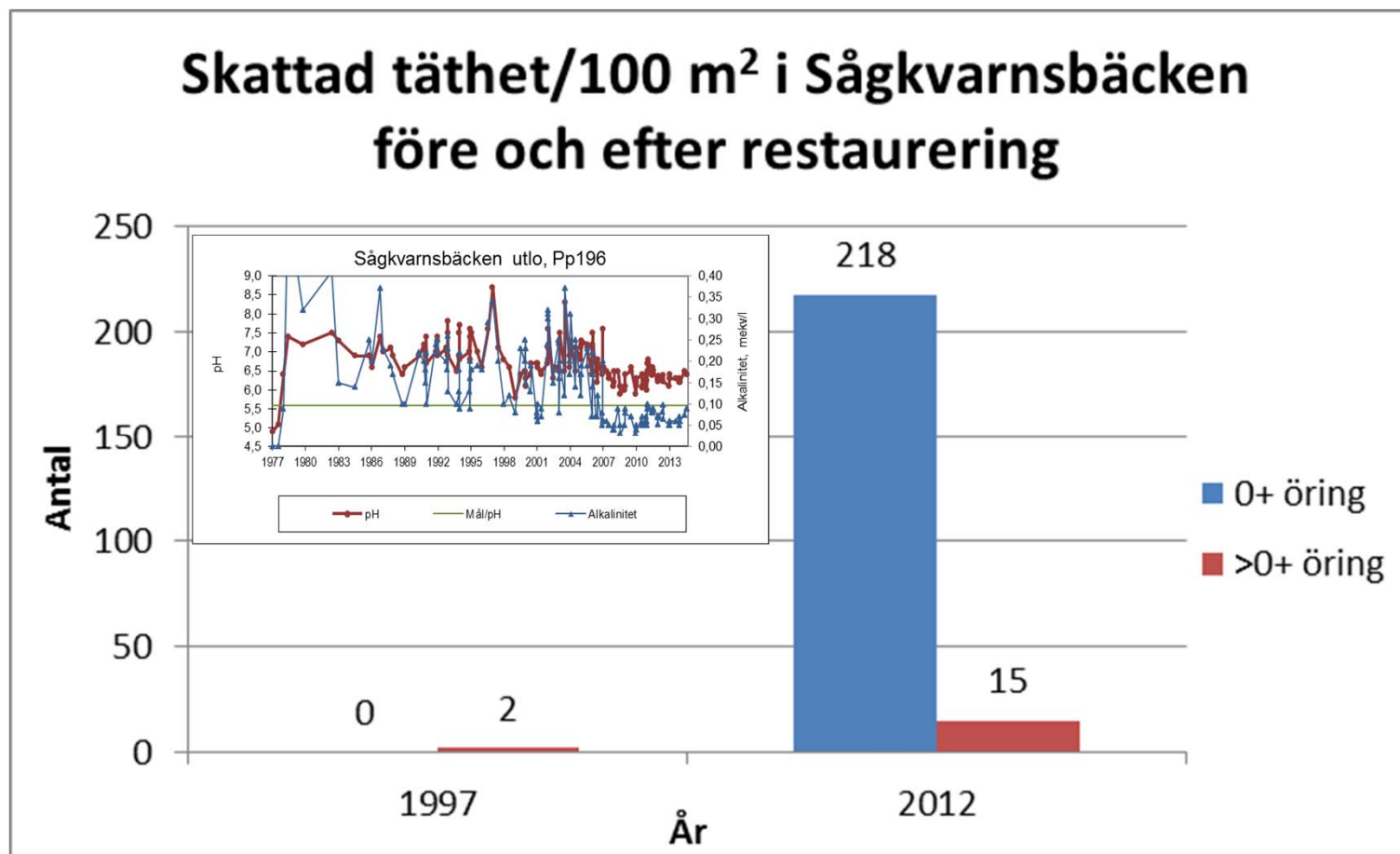
n = 0

Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!

Kalkning sedan 1977 & Restaurering 2009

20 av 26
vattendrag har
bra
måluppfyllelse!

Efter minst 30
års frånvaro i 2
vattendrag har
nu
Flodpärlmussla
återkommit!

Micke, vad
är det du
antecknar?

"Bara" 2
vattendrag som
inte uppfyllt mål
kan ev. bero på
bristande
kalkeffekt

Rapporten finns på vår webbplats:
www.lansstyrelsen.se/orebro/Sv/publikationer

Länsstyrelsen
Örebro län

En samlande kraft!

Pelle Grah

pelle.grahn@lansstyrelsen.se

Tfn 010-224 87 75